

GRADSKA BIBLIOTEKA
"JURAJ ŠIZGORIĆ"
ŠIBENIK
NAUČNI ODSJEK

C. K. Državno Odbjetništvo u Šibeniku
I. R. Procura di Stato in Sebenico

Stiglo dne... sat... pod...
Pervenuto 24. 9. 08
Pril...
Alleg...

Prava Pučka Sloboda

PREDPLATNA CIENA NA GOD. K 2
- NA PO GOD. 1 - POJEDINI BROJ 2 p.
PREDPLATA SE ŠALJE UREDNIŠTVU

izlazi svakog četvrtka

IZDAVATELJ, VLASTNIK I ODGO-
VORNI UREDNIK: VLAD. KULIČ
- UVRSTBE PO CIENIKU III POGODBI

God. I.

ŠIBENIK, 24. rujna 1908. god.

Broj 22.

Za materinjsku rieč.

U broju 3. našeg lista govorili smo o nemaru vlade i njezinoj neozbiljnoj namjeri za rješenje jezičnog pitanje kod C. K. Ureda.

Danas možemo javiti našim čitaocima, da je g. namjestnik Nardelli ovih dana poslao pismo našim zastupnicima, kojim pismom ih pozivlje na dogovor povjerljivi, da im iznese neka „temeljna načela“, kako bi se imalo urediti jezično pitanje u našoj zemlji.

Dužnost i opomena našim zastupnicima.

Do danas tudjinski talijanski jezik imao je prvenstvo u našoj zemlji. Ovim jezikom govori tek petnaest hiljada stanovnika Dalmacije i to su oni ostanci hrvatskih poturica, koji amo tamo po našoj zemlji niču, kô kakove pečurke, koje misle okužiti cijelu našu zemlju. Hrvatskim jezikom piše i govori pô milijuna našega naroda u zemlji i ovo pô milijuna moralo se je klanjati ovoj šaki narodnih odmetnika.

Na narodnim je zastupnicima, koji su pozvani na dogovor, da ustanu odvažno i da reku g. namjestniku: mi ne tražimo, mi ne ištemo, mi ne ćemo „temeljna načela“, već mi hoćemo obće i posvemašno uvođenje našeg materinskog hrvatskog jezika kod svih ureda u Dalmaciji, jer je to pravo po božjem i prirodnom zakonu. Ovo pravo treba da bude ne kao što je danas, već hrvatski jezik mora biti uredovni, ili ti vam službeni jezik, u kom jeziku moraju s narodom našim občiti sve vlasti u zemlji, a tako i vlast sa vlasti.

Ovo je želja sveukupnog hrvatskog pučanstva u zemlji, a kad bi samo za dlaku naši zastupnici odmakli od ovoga, oni bi počinili izdajstvo narodno, od česa Bog sačuvao i njih i narod.

Što je otešćavalo rješenje jezičnog pitanja.

Ako jezično pitanje nije sve do danas rješeno, kako su naše potrebe, a onda pravo i pravica iziskivala, tome smo većim dielom krivi i mi sami. Bili smo mlohavi i puzavci pred svakom talijanskom ili potalijančenom šugom. Svaki, koji je poznao pet besida talijanski, hotio je da ih u razgovoru upotrebi sa gosp. sudcem, poglavarom, financierom i žandarom. Ovako je bivalo po selima, a je li bolje po gradovima i varošima. Borme nije! Ta-

lijanski po gradovima čuje se po svim gradskim ulicama, a osobito od tobožnjih Hrvata; talijanski vode naši trgovci svoje računске knjige; talijanski pišu pisma trgovačkim kućama, tako da su neke trgovačke kuće, koje rade s našim trgovcima, radi njih usilovani držati talijanske činovnike, sasvim, da ove kuće dopisuju hrvatski ili slovenski. Neki naši trgovci Hrvati diče se povrh dućana talijanskom tablom. Oni sa sudom dopisiju, a tako i sa svim vlastima samo talijanski.

Dosta je zaviriti u popis velepozornika, osobito zadarskog okružja, pak da nas rumenilo oblije. Više od tri četvrtine Hrvata, tu upisanih, nose talijanska imena, a to ne što je to valjda izkrivljeno, nego jer tako glase njihovi podpisi na sudu.

Nije li ovo sramota, a i od Boga griehota! Narod vapi: daj mi vladu pravo jezika svoga u svim granama uprave, a tamo oni, koje narod hrani, ometaju narodu račune. Kao pošteni branioci istine, pozivljemo sve one te se hrvatskim imenom kite, da ovu pogriješku i narodnu sramotu odmah odstrane, jer ako to ne učine, udariti ćemo ozbiljno bez straha u druge žice. Hrvat ne smije se sramiti ni hrvatske rieči ni hrvatskog pisma. Sad smo na čistu!

Dužnosti Hrvatâ u našoj zemlji.

Da olakotimo rad našim zastupnicima oko rješenja jezičnog pitanja u našoj zemlji, dužnost je svih nas, da ih podupremo. Zato, puče, čuj, što ćemo ti reći:

Kada ideš u doganu, pitaj „bule tu“ u hrvatskom jeziku. Kada financier dodje k tebi, da ti pregleda kotal ili „apalat“, ne govori s njim nego hrvatski. Ima li što da ti preda ili napiše ne primaj, ako nije hrvatski i ne govori drugačije, pa i sve da znaš drugi jezik, nego hrvatski.

Zahtjevaj i traži, da ti bude sve napisano i rješeno što predaš ili primaš sa suda, državnog odbjetništva s tavalarnog i sirotinjskog suda, pošte i brzojave, dogane i financialne straže, oružništva, poreznog ureda i poreznog nadzorništva, mjerača očevidnosti, poglavarstva, vojničke vlasti i tako dalje samo hrvatski.

Na ovo imaš pravo i nitko nema pravo, da tebi šta prigovori, jer bi

dotičnik povriedio zakon i bio bi od tebe tužen.

Dobiješ li u ruke koje pismo, osudu ili koju mu drago kartu od onih vlasti, što smo ti naveli, a da nije napisana hrvatski odbije slobodno i bez milosrdja, a to ne jedan put, već sto puta, pa i uvijek, dok god dotepuza ne naučiš pameti, jer naš slavni Pieradović nam veli, da po jeziku jesmo sve što jesmo. Kada, puče, pišeš, ili dopustiš da ti se piše drugčije, a ne hrvatski, ti vriedjaš sebe, a opet ne znaš ni što primaš i od koga primaš. Ako se tko usudi samo malo ti zamiriti pogledaj ga orlovskim okom, a sokolskom odvažnošću i u brk mu reci: „Di moj mili hrvatski materinski jezik ne gospoduje, tamo vladaju i gospoduju nepravde, tamo vladaju nevjere, ljenosti, razuzdanosti, neposlušnosti, tvrdoglavosti i druge opačine“.

Ako bi se koje golobrado lacmanče na ove tvoje odvažne rieči usudilo ti što prigovoriti, ti težače mili, ti uzdanico naroda, nedaj se smesti. Ne primaj spisa, a kad bi ti ga silimice gurnuo u ruke, pokaži se brkatim čovjekom, baci mu spis u lice, ali takim načinom, da se ni s tobom ni s drugim tvojim bratom težakom nikad više ne usudi postupati kô s kakovom podredjenom marvom.

Pokažimo se da smo ljudi, dostojni naših slavnih predja. Bacimo sve obzire i obveze naprama svakome, a vojujemo svi pod barjakom, na kom je napisano: „Sve za hrvatsku materinsku rieč“.

Ne budemo li ovako radili svi kô jedan čovjek, zločinstvo vrhu našeg hrvatskog jezika i našeg narodnog poniženja morati ćemo na sramotu našu i dalje trpiti.

Na rad, puče, pod barjakom za materinski hrvatski jezik odvažno, junački, složno i ustrajno, pak ćeš viditi, da vlada ne će imati srca da i na dalje vodi za nos tebe i tvoje zastupnike.

Zastupnici neka riečju, a ti dielom pokaži, puče, da si sviestan svojih prava i da čuvajući svoj jezik, čuvaš ključ, koji će ti jednom razkinuti lance robovanja.

Rekosmo puče, što nam je na duši, a ti poslušaj i ovako radi, pak se ne boj. Zora bolje budućnosti zasjati nam hoće!

Politika i svećenstvo.

III.

Tko je preporučio Dalmaciju? tko je u teškoj borbi protiv mogućnicima i vlastima, protiv velikoj gospodi i narodnim izrodima osviestio puk, branio njegova prava i povratio ga hrvatskom svom narodu nego svećenstvo? Tko je izvjestio sve narodne pobjede nego u prvom redu svećenici, i to samo mučeničkim trudom i samozatajom, negledajući sebe, nego puk svoj. Koji grad, koja varoš, koje selo u Dalmaciji nije imalo svećenstvo, koje je prednjačilo u borbi za puk svoj? Nad kojim svećenikom nije se otupio dušmanski zub u mnogogodišnjoj trajnoj borbi? Lako je danas mladim žetima, što su drugi velikim trudom posijali. Ona je trebalo biti umnim i značajnim junakom, jer se nije smjelo ni spomenuti ime Krovata-Hrvata. A sada naši laži-slobodnjaci imaju srca derati se, da ne treba svećenika u politici samo zato, da otudje puk od svećenika, da puk bude u njihovoj službi, neka ih diže na pleća svoja i viče: Živio! Neka ih šalje kao zastupnike u Beč i Zadar, a puku što puče u repu.

Govore oni sada i opetuju majmunski ono, što su prvo talijanaši telalili: Nije za popa pačati se u politiku! Naravno, njima nije stalo dobro da se svećenici kao sinovi naroda pačaju u narodnu borbu, pošto je ta borba bila na korist puka, a na zator narodnih dušmana. Tako bi i naši novi nazovi pučki branitelji htjeli, da se svećenik ne pača u njihove posle, neka pusti njima pučku žetvu, da ženju po miloj volji. Oni bi onda lako po svoju uredili narodnu podvornicu, kako oni znadu bez Boga i svećenika, dakako samo na njihovu korist, ili bolje, oni bi bili i Bogovi i svećenici. A to je sve po nauku njihovoga velikoga vodje Čeha Massaryka, koji uzgojen svećeničkim novcem i trudom, u zastupničkoj kući nepriznaje ni Boga, ni bogorodice, a kô izdajnik roda svoga protiv svim Slavenima glasuje, da se Nijemcima na državni trošak, u českoj slavenskoj zemlji podigne akademija lijepih umjetnosti. Istina je dakle, evo živa primjera, da tko ne ljubi Boga, ne ljubi ni domovine, a tko izda Boga, još lašnje će izdati domovinu.

Danas je obće žalovanje, da je sviet izkvaren, da sve više pomanjkaju kršćanske krjeposti i plemenita čuvstva. Jest, ljudsko je društvo bolesno i u nazadku je, jer ga je slobodnjaštvo pomaklo sa zdrava temelja. Hoće da otmu čovjeka uplivu Boga i vjere, pokvarili su gradove, pak sada hoće i sela. Varaju mali puk, razpaljuju strasti i sebičnost, da nevoljnog čovjeka dovedu u pohlepnu nepravednu borbu za prividnu korist, do noža, do krvi i strvi, da bez Boga, bez vjere postane čovjek čovjeku vukom. Tim duhom dišu mnogi zakoni u drugim nekim državama, koji uredjuju nutarnje državne odnošaje u nauku, upravi i sudstvu, a pogubne njihove posljedice takovim izbijaju plodom, da pametni i misaoni ljudi već uvidjaju potrebu povratiti se vjerskom temelju, biva Bogu i zakonu Božjemu, jer na njemu počiva budućnost svakog naroda, kako je nedavno javno rekao veliki učenjak Čeh Randa, koji nije ni pop ni fratar.

Zakoni se stvaraju u saborima, za sabor se biraju zastupnici, za to sad niču kô mali bob novi pučki prijatelji, a da ih dobri, mali puk obdari povjerenjem, da postanu pučki zastupnici i pučki odvjetnici, da sebe podkože. Ta puk je stara raja, koja napokon sve platiti mora.

Kod njihovog izbora, pri njihovim medenim riečima, može li svećenik držati se po strani, pa puštati njima da varaju narod i da izabere one, koji bi stvarali i glasovali zakone, koji bi bili protivni vjerskom čuvstvu puka, koji nebi kršćanski uredili i odgovajali narod, koji nebi odgovarali potrebama puka, nego ga vodili u propast? Ne, toga svećenik nesmije i nemože učiniti, jer bi se iznevjerio svome znanju, nebi bio pastir, nego najmenik, koji videći vuka ostavlja mu ovce nek kolje i vuče.

Radi toga, iz mržnje novi slobodari i prijatelji sitnog puka, deru se sve u šesnaest, da bolje prevare puk: Mi nemamo ništa protiv vjeri, ali doli svećenici! Ludjaci, kako može obstojati sud bez sudca, crkva i vjera bez svećenika, koji tumače božanstveni zalog vjere.

Svećenik je bilo uvijek odkada je svieta i vjeka, ali zastupnika ni demokrata nije bilo puče, dok puk nije dobio pravo glasovanja.

Veliki utemeljitelj neodvisnosti sjedinjenih američkih država Wassyngton reče: „Ne valja nikada osuditi svećenika ni otići se vjeri, ni vjeru puku otimati. Tko za tim ide bedak je ili zločinac ako i oboje nije“. Ovo je rekao učenjak i državnik, koji je na čast čovječanstvu, koji nije se izobrazio u kojoj kavani, nego se je mučio i borio na bojnopolju za slobodu svoje domovine! Koji dakle puku otimlju vjeru i dielega od svećenika, ti su, puče moj, bedaci ili zločinci, ili oboje zajedno.

Glasoviti englezki biskup Kamberland je rekao: Kad smo iz čovjeka izčupali vjeru, srušili smo državu. Protiv ovom velikom načelu rade i naši demokrati. Oni svojim radom hoće da ruše ono, što su svećenici uradili za slobodu naše majke Hrvatske. Demokrati su sve samo ne Hrvati. Njima naša mila Hrvatska leži na srcu, kao lanjski snieg. Hrvatski puče, upoznaj i zapamti dobro demokratske advokate, te narodne izjelice i izdajice.

Tko su socijalni demokrati?

Ima jedna stranka ljudi, koji obećavaju narodu sve i svašta, koja kaže, da će narod osloboditi od svakoga zla, da će pretvoriti ovaj sviet u raj zemaljski. Ljudi, koji tako obećavaju, zovu se socijalni demokrati. Ovi ljudi dolaze i k tebi, moj hrvatski radniče! I hoće da idješ za njima!

A što vriede ta njihova obećanja? To će ti kazati putem „P. P. Slobode“ našeg milog lista i glasila. Dokazati će ti, da sva njihova obećanja jesu na vrbi svirala.

I.

Socijalni demokrati kao blagajnici krvavih truda radnika.

Na svietu je množstvo stranaka i društva, ali nijedna stranka, nijedno društvo ne može se dičiti sa toliko varalica i lupeža, koliko

*) Socijal-demokrati su isto ko i naši socijalisti, velika braća naših demokratskih advokata.

socijalno demokratska stranka. Oni tako barataju sa krvavim novcem nevoljnog radnika, da se svaki čas čuje: ovaj socijalni demokrat izio je to, onaj pronevjerio ono.

A ipak, oni ti uvijek viču, koliko ih grlo nosi, da su oni najpošteniji. U svakoj pšenici ima kukolja, ali u hambaru socijalnih demokrata kukolj prikriva pšenicu, a da ti ne lažem moj brajane, poslušaj me i čuj!

1. U Lipskoj (Saska), dne 15./10. 1891. dokazali su govornici na skupštini prigodom bezposlice novinarskih radnika, da je za iste bilo sabrano 80.000 maraka, (marka je nešto manje od naše krune) a od toga njihovi odbornici uzeli su kao nadnice 56.000 maraka. Promisli, je li malo! Što je ostalo jadnim radnicima.

2. Socijalni demokrat Rudolf Zorn u Hallu pronevjerio je u mjesecu siečnju g. 1891. oveću svotu njihova društva i odmaglio.

3. Socijalni demokrat Siel u Unnu u Vestfalskoj, pobjegao je u veljači g. 1890. s novcima, darovanima štrajkujućim radnicima.

4. God. 1892. predsjednik obrazovanog društva, demokrat Josip Jülich iztrese iz društvene blagajne 792 marke i pobjegne.

5. Socijal-demokrat Vilim Hanzler, kovač u Mänheimu i blagajnik radničke zadruga u istom gradu prisvojio neku malenkost od 15.000 maraka i nestade ga.

6. God. 1894. bilo je socijal-demokratsko občinsko vijeće mjesta Marseilla razpušteno i kažnjeno radi pronevjerjenja radničkog novca.

7. Na skupštini „Arbeiter Bildungs Vereina“ u Lindenu u Hanoveru, držanoj dne 11./1. g. 1895. isposlavilo se je, da je društveni blagajnik socijal-demokrat Nobenicht pokupio 4036 maraka po blagajni i otišao u nezaborav.

8. Isto se je ispostavilo god. 1895. u društvu „Deutscher Holzarbeiter verbandu“ u Charlottenburgu, da je blagajnik socijal-demokrat Roman Polenznicki pobjegao sa celim društvenim imetkom.

9. Socijal-demokrat Guerin u Marseillu utekao je god. 1897. sa 33.000 maraka.

10. Socijal-demokrat Borgula, predsjednik bolničke blagajne u Beču, pronevjerio je god. 1897. 2040 kruna.

11. Socijal-demokrat Prohacka, blagajnik u Beču god. 1898. pronevjerio je 938 kruna.

12. Vencel Kerniček, blagajnik društva pomoćnika u Pragu prisvojio je u par godina svoticu od 10.000 kruna itd.

Mogao bi ti ovako, moj brate, sve do noći nabrajati poštenjake kod socijalnih demokrata, ali pogadjam da bi ti želio znati za naše hrvatske socijal-demokrate, pa ču te i u tome zadovoljiti. Socijal-demokrat je svugdi socijal-demokrat. U našim hrvatskim zemljama, zahvaleći milom Bogu nema ih puno, ali htjeli bi se širiti i tebe u njihovo kolo privesti, nu nezaboravi na onu u kakvom si kolu, onako mora da igraš. Pa i ako ih je malo, vidi kakovi su poštenjaci.

1. U tvornici žigica u Osieku prije 3 godine pronevjerio je neki bravar do 300 K radničkog novca i pobjegao u Bosnu.

2. Franjo Gruber u Mitrovici pronevjerio je radnički novac i ode „magare preko bare“ u Ameriku.

3. Predsjednik kolara u Karlovcu g. 1906. za vrijeme njihova štrajka odpuhnu 200 K i šnjima pobjegao put Rieke.

4. U Rumi osnovaše socijal-demokrati neko društvo pod imenom „Društvo za podporu nastradalih radnika iz Rume i okolice“. God. 1907. radi nekakvih neurednosti kotarska oblast zaplaničila im je knjige i našla da su izjeli 1400 K.

5. Prije nekoliko godina kupili su socijal-demokrati u Zagrebu dionice od 5 K za utemeljiti „Pučku tiskaru“. Zaludu „Glas Naroda“ i danas pita gdi su novci, kad tiskare nema? Pala im kap na jezik.

6. U Zagrebu u Petrinjskoj ulici „Konzumna zadruka“ u koju su radnici uplaćivali po 20 kruna dionice, propala je, a članovi morali su plaćati još dugove, i to su počinili njezini gospodari.

7. Kako je bilo sa socijal-demokratskom blagajnom u Splitu? Dorbiću, odgovori?

8. Ovog ljeta prohtielo se i ovdje našim social-demokratima u Šibeniku organizacije, pa se braća skupila na dogovore. Trebalo je imenovati časti, pa došao red i na blagajnika, pa koga će, gledaju i gledaju, ali medju sobom poštenog ne nalaze, te otidjoše svojim kućam bez da ikome podijeliše blagajničku čast.

Sve ovo nek ti puče bude dosta, a budi uvjeren, da socijal-demokrati ne haju za 7 zapovjed božju. Daleko ti, puče naš, stoj od ovih narodnih pijavica i propalica u svakom pogledu. Da su ljudi trudili, bi kao i ti, a nebi čekali — da ih ti hraniš.

Ne ubijajmo ribu dinamitom!

Što je odkrio Besson sa pokusima.

Besson je utvrdio neka načela, po kojima se može sa stalnošću znati, je li ili nije riba ubijena dinamitom.

Kako smo vidili, dinamit ne djeluje jednako na sve vrste riba. Najprije poginu i ostanu na mjestu mrtve one ribe, koje su se nalazile blizu mjesta gdje je prsnula dinamita; ostale koje su bile podalje, ostanu ošinite, te ili padaju na dno ili lutaju na površini ko bez glave.

Ribe što padnu na dno obično padnu na bok, te ako se dižu s ostima uvijek nose ranu na boku. Po ovom bi se dalo naslutiti, da je salpa ubijena dinamitom, nu ova slutnja nije uvijek izpravna; nu svakako ako više od jednog komada salapa nosi ranu na boku, mjesto na hrptu, možemo sa 99 po sto biti stalni, da je riba ubijena dinamitom.

U nama mora pobuditi opravdanu sumnju, da je riba ubijena dinamitom i to, što ovakovu ribu većim dielom prodaju ženske i djeca po gradu i kućama u zatvorenim krtolima i to uz posve niže cene, nego li obično.

Je li riba donešena na ribarnicu, obično ju je donio koji dječak ili ženska glava niže dobe i to uvijek na neke stanovite sate i iz mjesta, u kom nema ribara. Lice ovih malih kriomčara izgleda ko uplašeno, kad ribu uzimlje u ruku, ruke mu drhću i ne vidi ure da se ribe što prije rieši, pa ma uz koju cenu. Je li riba ubijena dinamitom donešena na ribarnicu, kad ima i druge ribe iste vrsti, tad čujemo onoga te prodaje ribu dinamitom ubijenu, di više: Još ovo malo dati ću cine, samo da idjem kući! Ala jao nesta! ala čoravi svitu! itd.

Vanjski znakovi na ribi, ubijenoj dinamitom.

Izim ovog što smo naveli, na ribi ubijenoj dinamitom, po istraživanju Bessona, opažaju se još i ovi tragovi: Uhvatimo li ribu za glavu i dignemo li ju repom u vis, opaziti ćemo da riba sva ko prebijena pada amo i da nam ni kašnija dva sata, pa nikada ne očituje mrtvačku ukočenost, kao što je očituju ribe usmrćene naravnim načinom.

Pogledamo li oči usmrćenih riba dinamitom, one su bliede i upale, a oko zjenice opaža se dosta mutan obruč, a same zjenice ko da je nije.

Branče su bliede, a po sredini pokriva ih jedan bliedo-crvenkasti obrub.

Ribari više puta znadu namazati branče krvlju, nu tome se dađe lako u trag uči. Pritisnu li se branče palcem prstom, te ako su krvlju namazane, palac će nam ostati krvav.

Nutarnji znakovi.

Ako bi nas svi ovi vanjski znakovi još držali u sumnji, da li je riba ubijena dinamitom ili ne, upotriebimo još i ove izvide, koje nam preporuča Besson.

Pošto je smrt naglo nastala usljed uzrujanosti živaca, to mjehur pukne, a više i drobna (trbušna) žila ili ošit. Kostur je zastavljen, tako da svaki članak stoji o sebi, ili je pomaknut s mjesta uzduž okosnice pokazuje se dosta usirene krvi. Ovo usirenje krvi proiztiče s toga, što se je ista naglo povukla s krajnjih udova i tako postala neprozirna.

Ako bi nas i ovi znakovi, što smo ih naveli, još držali u sumnji, tad uzmimo jednu ili dvije sumnjive ribe i ostavimo ih kuhati, ali tako da uzavru i vriju na tihoj vatri. Dok kod riba, koje nisu ubijene dinamitom, opažamo kost cielu i bielu, tako da možemo meso s jedne i s druge strane otresti, a da nam kost ostane ciela, dotle kod riba ubijenih dinamitom vidimo kosturnu os (kralježnjake) smeđe boje, a ista puca na svakom zglobu. Želimo li dignuti ili otresti meso nemožemo, jer ono skupa sa kostima i zglobovima odpada.

Kad na ribi opazimo sve ove nutarnje i vanjske znakove, pada svaki prigovor, svaka sumnja, da riba nije usmrćena dinamitom.

Koja kazan čeka dinamitarde?

Svaki onaj, te je zatečen da baci ili da kupi ribu dinamitom ubijenu, biva kažnjen od lučkog ureda na globu od 200 K ili 14 dana tamnice. Ova kazan nije sve. Sud kašnje vodi izragu i krivac bude kažnjen ne samo zato, što je ubio ribu dinamitom, nego i zato, što je posjedovao jednu stvar, koja je pogibeljna za njega i drugoga. Sud ga može osuditi godinu ili dvije tamnice. Ovo je po starom zakonu, a po novome ova kazan biti će puno veća, a i teža.

Završne.

Kazali smo kako je dinamita pogibeljna i štetna ribarstvu i čovjeku samu. Dokazali smo, koju ogromnu štetu prouzrokuje dinamita po ribarstvo i dinamitarda samo. Iznieli smo, kako se riba ubijena dinamitom može razpoznati, a sad čekamo od svih dosadanjih dinamitarda, da se ostave ovog paklenog sredstva, jer je dinamita pravi umet, prava kuga, koja svagdano mete naše ribarstvo i upropašćuje svaki njegov napredak.

Ne obaziremo se na ribarskog stražara, financiera i žandara, jer smo mi svi, a u prvom redu glavar, pristav, arambaša, rondar, pak i svaki gradjanin dužan, da pazi, da gleda napredak našeg ribarstva. Svak je od nas dužan da prijavi vlasti one, koji rade na štetu našeg gospodarskog napretka. Budemo li svi prožeti ovom misli i budemo li svi ovako radili, našem će ribarstvu a i našem blagostanju biti bolje. Rekosmo svoju u najboljoj namjeri, a na korist stvari bez obzira.

Naši dopisi.

Od kuge, glada, rata i demokrata...

Polrač kraj Benkovca.

Naše selo postalo je glasovito po doktoru Dušanu Begoviću od lanjske godine, kada je imenovao povjerenikom „Pučke Slobode“ seoskog glavara Karla Kulas p. Ante, koji je istodobno i viećnik Benkovačke občine, te je lani glasovao da se siromašnom liečniku povise pristojbine. Od tog zemana svaka nesreća u naše selo — mladež neće da sluša, stariji daju loš izgled mladima. Sastavilo se je i kod nas društvo demokrata, a svoje sijelo izabrali krčmu Šime Tokića, glasovitog demokrata, čiju krčmu narod je prozvao „Kugina kuća“. Njegovi sinovi su poznati našoj okolici. Podpredsjednik štionice „Kugine kuće“ jest Ante Žilić Pavlov, koji je bio u tamnici radi tučnje, ali je sada postao mlohaviji pristaša Smodlake, jer mu neki prišapnuo, da bi bilo dobro ustegnuti poreštinu i kovačima. Lanjske godine dielili su pilule pod upravom liečnika Begovića: Jerko Matošić, Bobanović Božo i Tokić Rudolf naprednjaci dakako, jer ih je tako krstio Dr. Begović, i mislili da im je sve dopušteno pod kapicom naprednjaštva, ali ove godine drugi liečnik Dr. König, lijepo ti ih je riešio rečene službe, radi njihova poštenja. Da tobože pred svetom pokriju svoje poštenje, navalili su lažno po demokratskom evanjelju na rečenog liečnika, da vriedja narod, jer se je usudio njih riešiti. Ovako stoje stvari. U demokratsko kolo stupio je i Škara Pavao Ivanov seoski listonoša, komu je prošlih dana Dr. Janko Debelak zabilježio u notes više demokratskih kreposti, radi kojih jedan je već odputovao iz Palače, jer je bio nemješćanin, a još će se i koji drugi počesati. Ovoliko javljamo kroz „Pravu Pučku Slobodu“, neka vide naši seljani, kako je kod nas. Nije za ništa rekao naš jedan starac: od kuge, glada i lažnih demokrata, oslobodi nas Gospodine!

Kako Dr. Smodlaka obećaje, a ne daje.

Vučevica u Lečevici, rujna.

Poručuju nam braća težaci iz Splita, da je Smodlaka u gladnoj godini 1903. obećao i potpisao dati K 50 gladnoj sirotinji u našoj občini, kao što su i drugi dobri ljudi davali, ali da on i baš čaća Smodlaka prevario i ne dao K 50, što je obećao.

Svak se tomu čudi, te propitujemo: je li moguće da je takav naš čaća, još je tada bio pučki zastupnik?! Ah, sad te znamo: po perju se pozna ptica!

Naš narod govori: obećanje sveto dugovanje; i prema tomu se i ravna, a demokratski se advokati, rek bi, ne drže samo ove, do li ni poštene rieči.

Pa još hoćete, vi splitski težaci, nami zagorcim pripovjedati ljubav Smodlake, vojvode demokrata? Zar vi vjerujete u obećanje? Neznate li, da naš puk govori obećanje ludom radovanje! Vi mislite, da kad bi Smodlaka postao zastupnik, da bi tada kucnuo blaženi čas. Tek tada bi nadošla prava kuga u naš sabor, a po narod dan sramote i poniženstva. Vi i mi isto bi smo gladovali kao i do sada. Je li moguće, da vi primorci, koji bi morali znati, da je Smodlaka bio zastupnik i prisjednik na zemaljskom odboru, pak je sve to bacio pod noge, danas se toliko mučite da ga opet uzdignete, a to samo da se opet s vama naruga?

Dobar želudac i lijepe želje jednog demokrata.

Iz Benkovca.

Ornist amašnje nadridemokratske čete jest na daleko sa svoje brbljavosti poznati Peko Miović. Zalazi taj delija rado u sela, te zalievši grlašce stane se raztapati od puste milinje i ljubavi pram bijednom težaku, od čijih ipak janjaca, tukaca pršuta i t. d. ne zazire.

On ne osjeća kako svojim brbljanjem, osobito u polpodnevnoj zanešenosti, očituje svoje lude namjere. Njemu je, da upotrebi strančarski metež izključivo u svoj vlastiti interes. Radi toga rado bi usredotočiti u svoju obitelj sve moguće vlasti. Ta tko brani njegovome bratu Aleksi zasjesti na načelničku stolicu... i na zastupničku? Tako naš Pekica u svojoj usijaljoj glavi umuje; ali ga priroda nije obdarila političkim nosom, ako i jest prtljastom jezičinom, otkuda mu dotični nadimak „balavac“.

Povjerenik Dra. Smodlake otputovao u Istriju.

Iz Neretve.

Pred malo dana odielio se je od svojih istomišljenika vrhovni povjerenik demokratske „Pučke Slobode“ za Neretvu Stipan Špiro Bebić, a to dan nastupi u Istri zatvor od 4 godine radi ubojstva. Branio ga je njegov splitski prorok i to mukte, samo što je morao prodati dvije najbolje zemlje za podmiriti nekoje male odvjjetničke troškove. Po Neretvi demokrati su u velikoj skrbi, da mu nadju dostojna nasljednika.

Kučiče, 19. rujna 1908.

Od 15.—31. prošlog mjeseca „Pučka Blagajna“ u Kučićim priredila je analfabetski tečaj. Prednost se je dala članovima „Hrvatskog Pučkog Kola“. U sve je bilo osam pohadjača. Tečaj je uspjeo prilično, a bio bi uspjeo posve dobro, da nisu priečile sliedeće okolnosti: 1) što se je podučavanje moralo zbog kratkoće vremena davati svaki dan zasebice, a ne svaki drugi dan; 2) što su pohadjači bili izključivo težaci, a većinom i jedinci, pak se suše zbog poljskih i kućnih radja malo ili ništa kod kuće bavili knjigom; 3) što 3—4 pohadjača po 2—3 puta zbog nepredvidjenih razloga morali izostati od podučavanja i kašnje sami ili na brzu ruku morali dostići druge, a to je svakako zlo. Trud nije uzaludan, jer se je s najgorim postiglo bar toliko, da je znao zamrčiti svoje ime. Nastojat će se, da se opet drži tečaj kad bude zgodnije vrijeme po težake.

Posebni poučni dio „Prave Pučke Slobode“.

2. Upljiv šume na čovječje zdravlje.

Što više vriedi od zdravlja? Ništa. Zdravlje je izvor svega, materijalnog blagostanja i duševnog bogatstva naroda. Cienimo da od zdravlja većeg si dobra ne možemo želiti. Želja nam će se ispuniti, ako ćemo raditi, najprije da zdravlje sačuvamo, pak da ga povratimo, ako smo ga izgubili.

Novinske nam viesti kažu, da je vlada i ove godine započela antimalaričnu akciju, koja će se sistematično izvesti u 239 sela sa 104.286 duša, u području 21 obćine. Ukupni trošak za ovogodišnju akciju iznositi će do 200.000 K.

Uzmimo da u gornjim selim biti će samo 50% bolesnih osoba, od kojih svaka će biti za rad nesposobna za nekoliko dana, po 1 K dnevno gubitka usljed nesposobnosti za rad i trošak diete, ova sela gube na tome preko pol milijuna kruna na godinu.

Pod imenom „malaria“ (močvarna groznica) razumijeva se bolest, koja se drži onoga mjesta, gdje se je pojavila, dakle endemično bolovanje.

Još se pravo nezna, da li su klice ove bolesti bakterije ili su proizvodi bilinske truleži, samo je dobro poznato, da se ova bolest drži močvarnih mjesta i predjela, koja su poplavi izvržena.

Opaža se da malarija utječe na nemočvarna mjesta gdje neima šume. Talasanje zraka nosi sobom štetne uzroke, koji se u močvari radjaju dalje u golim predjelima, nego li u obrašćenu.

Kad bi šume obstajale, u takvim mjestima bi se prištedio trošak liečenja, te bi koristnije bilo uložiti za presušavanje močvara, te takovo mjesto spasiti od vjekovita zla. Šuma djeluje u obće na zdravlje pučanstva čisteći zrak od štetnih primjesama, i stoga su mjesta zdravlja gdje ima šume, nego li ona gdje ih neima.

Mnogi će možda zapitati, kako to, je li to moguće? i slično.

Evo ti dragi čitatelju, kako šuma djeluje na čovječje zdravlje.

Dišu ljudi, dišu životinje, a svi znamo, da bez disanja neima života. Ne jesti i ne piti možemo jedan i više dana, ali ne disati, ne možemo ni jednoga sata. Ne imati zraka za disanje, reći će umrijeti.

Odrasao čovjek dahne u minuti popriečno osamnaest puta ako mirno sjedi. Ide li brzo, penje li se uz brdo, trči li, diže li što težkoga, diše brže. Svaki put kad dahne, usiše u pluća pol litre zraka po prilici, a toliko i izdahne. Kod toga neizprazne se posve pluća nikada, u njima je uvijek jedna do dvie litre zraka. Ova se zaliha zraka u plućima neprestano mienja.

Jesti i piti čovjek može manje ili više, nu da će manje da će manje ili više disati, toga se ne treba bojati; taj posao obavlja tielo mimo njegovu volju. Sve što volja u tom poslu može učiniti jest, da potraži mjesto, gdje je dobar, zdrav zrak, t. j. zrak u kojem ima dosta kisika a ne odviše ugljične kiseline, i samo takav je zdrav.

Naš obični zrak sastoji se od 20% kisika i 79% dušika; osim toga ima u njemu nješto vodene pare i ugljične kiseline.

Dušik u zraku koristan je zato, jer se kisik

šnjim razriedi; sam kisik ne valja za disanje, jer je prejak. Svieća bi u čistom kisiku odmah izgoriela, isto tako i život se u njem istroši. (Nastavit će se).

Viesti.

† Dr. Stjepan pl. Miletić. Ovaj značajni i požrtvovni hrvatski rodoljub umrao je ovih dana u tudjini, kamo je bio pošao, da nadje lieka svomu poremećenomu zdravlju. Priznati književnik i pjesnik, uzorni rodoljub, premda je bio pravoslavne vjere osjećao se je Hrvatom i uživao je štovanje svih Hrvata bez razlike stranaka. Bio je višegodišnja duša hrvatskog kazališta u Zagrebu. Kroz to razdoblje podigao je bio hrvatsko kazalište na takovu visinu, da su nam i mnogi napredniji narodi zavidjali. Bio je prvim vrhovnim starešinom svih hrvatskih sokolskih društava.

Sokolskoj ideji Miletić je do zadnjega dana vjeran ostao, pak danas, kad tužna Hrvatska jadikuje i nariče za velikim gubitkom, i mi kličemo: Slava!

Parobrod „Jadran“. U ponedjeljak je došao prvi put u splitsku luku okičen barjacima prvi parobrod novoga društva „Jadran“, koji je stigao iz Englezke. Krcat je ugljenom za Solin, gdje će imati navalj cementa za Trst. Dnevom 6. doj. listopada započimlje redovitu plovidbu. Jučer su utemeljitelji ovog domaćeg hrvatskog društva namjestili agencije za Dalmaciju. Radošću doznajemo, da hrvatsko društvo „Jadran“ nalazi sveobćeg odziva u pokrajini. Sva glavnicna za nabavu prvog i drugog parobroda već je pokrivena.

Prigovori i odgovori.

Jure Kapić sam sebi daje po nosu. Svakomu je poznato, da se Jure Kapić pokorno ulagivao misnicima, u velike hvalio njihovo rodoljublje i požrtvovnost, a to sve u svrhu, da on sam erpi korist od „Pučkog Lista“, koga su širili misnici i u njemu suradivali. Danas je Juri dobro, pa on okrenuo ledja svima i proti svima. U zadnjem „Pučkom Listu“ kaže, kako se njegovo plemenito srce grusti kad misli, da ima ljudi, koji gaze zadanu rieč, pa kliče: „Sramota je reći, pa poreći“. Kad je ovo pisao sigurno nije mislio kako je on svojim dobročiniteljima vratio nemilo za drago. Da je na to pomislio, kudio bi sebe više nego drugog. Ali žutobrki Jure ima običaj drugomu stavljati ogledalo pred oči, tudja djela rešetati samo da bedaci misle na njega kao na kakovog andjela. Mi međjutim, koji ne mislimo njegovom glavom, nego svojom, vidimo u onoj sramoti njegovu divnu neharmonost, i kad je onako druge ošišao, da je najvećma sebi dao po nosu. Pa neka mu bude!

Nagradjuju se oni, koji ne pišu za puk. Čitamo u „Smotri“ da je ministarstvo dalo 1000 K pokrajinskom poljodjelskom vieću u Zadru, da ih razdieli kao nagradu suradnicima „Gospodarskog Viesnika“. Pošto se u „Gospodarskom Viesniku“ piše skroz i skroz narodu nerazumljivim jezikom, mi bi predložili, da se ono 1000 K udieli glavnim suradnicima i uredniku „Gospod. Viesnika“, da se za 3—4 mjeseca presele u Bukovicu ove zime i tu nauče kako puk govori i onako da pišu.

Hrvatska Tiskara (Dr. Krstelj i drug) — Šibenik